

หลักสังคหัตถุธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร
**Principles of the Savghahavattu in performing duties
of personnel**

วราภรณ์ บุตรนำชัย

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Waraphorn Budnamchai

Khonkaen University

E-Mail: Waraphornb@hotmail.com

*****

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสังเคราะห์แนวคิดด้านหลักสังคหัตถุธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร โดยได้สังเกตเห็นความสำคัญในด้านการปรับปรุงการให้บริการของบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความทุ่มเทเสียสละเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการทำงาน ดังนี้

หลักสังคหัตถุ 4 มีดังนี้ 1. ทาน คือการให้ได้แก่การเสียสละการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การแบ่งปันช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดจนให้ความรู้แนะนำสั่งสอนการให้ทานให้เพื่อขจัดกิเลสลดความเห็นแก่ตัวด้วยการให้ทาน 2. ปิยวาจา ได้แก่ การพูดคำสุภาพ อ่อนหวาน เพื่อให้เกิดความสมานสามัคคี ปิยวาจาทำได้ง่าย เพราะวาจานั้นมีในตัวเรา เพียงเรามีสติ มีเมตตาในใจ 3. อตถจริยา หมายถึง การบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือกันและกันในวงแคบ และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในวงกว้าง หลักธรรมข้อนี้มุ่งสอนให้คนพัฒนาตน 2 ด้าน คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ และทำในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ 4. สมานัตตตา การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย หมายถึง การวางตนได้เหมาะสม ให้ความเสมอภาค ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่นเสมอในสุขและทุกข์ คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ปัญหา และร่วมแก้ปัญหาเพื่อประโยชน์ของสังคม

คำสำคัญ : หลักสังคหัตถุธรรม; การปฏิบัติหน้าที่; บุคลากร

Abstract

This article aims to synthesize the principles of Savghahavatthu in the performance of personnel duties. By recognizing the importance of improving the service of personnel who perform their duties with dedication and dedication to achieve maximum efficiency in the work as follows.

The the principles of Savghahavatthu are as follows: 1. Dana: giving; generosity; charity; including sacrifice, sharing, helping each other with things, as well as providing knowledge and advice, teaching, in order to eliminate passion, reduce selfishness by giving alms. 2. Piyavaca: kindly speech; convincing speech 3. Atthacariya: useful conduct; rendering services; life of service; doing good refers to the practice of helping each other in a narrow circle. And practicing broad public interest This principle aims to teach people to develop themselves in two ways: to make themselves useful. And doing things that are beneficial. 4. Samanattata: even and equal treatment; equality consisting in impartiality, participation and behaving oneself property in all circumstances; Give equality Not taking advantage of others Always in happiness and suffering is to share happiness and suffering. Get to know the problem And solving problems for the benefit of society.

Keywords : Savghahavatthu Principles; performing duties; personnel

บทนำ

ในหน่วยงานต่างๆ ที่เป็นเจ้าหน้าที่ให้บริการแก่ผู้มาติดต่อประสานงานในสายงานที่เกี่ยวข้องทั้งหลาย มักจะได้รับการร้องเรียนกันบ่อยๆ เกี่ยวกับประสิทธิภาพของการให้บริการทั้งที่หน่วยงานต่างๆ เหล่านี้เป็นผู้ที่ได้รับเงินเดือนซึ่งเป็นภาษีของประชาชนคนทั้งประเทศ ดังนั้นเพื่อเป็นการเพิ่มขีดความสามารถของบุคลากรด้วยการนำเอาหลักสังคหวัตถุธรรมมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร ซึ่งตามความหมายสังคหวัตถุธรรมเป็นหลักการสงเคราะห์ หรือเป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจคน และประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคีครอบครัว จะรักใคร่นับถืออยู่เป็นสุขสบาย ทั้งหมู่บ้าน ทั้งเมือง ทั้งประเทศ ทั้งโลก อยู่เป็นสุขสบายตลอดไปเหมือนกัน เพราะฉะนั้นท่านจึงว่าสังคหวัตถุทั้ง 4 อย่าง เป็นคุณสำหรับยึดเหนี่ยวน้ำใจผู้อื่นให้รักใคร่นับถือ ช่วยเหลือกัน อย่างวิเศษแท้ ซึ่งหลักสังคหวัตถุ 4 มีดังนี้ 1. ทาน คือการให้ได้แก่การเสียสละการเอื้อเฟื้อแผ่การแบ่งปันช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดจนให้ความรู้แนะนำสั่งสอนการให้ทานให้เพื่อขจัดกิเลสลดความเห็นแก่ตัวอาจให้ทานได้ 3 วิธีคืออามิสทานคือการให้สิ่งของ, วิद्याทานหรือธรรมทานคือการให้คำแนะนำหรือความรู้และอภัยทานคือการให้อภัยแก่บุคคลอื่นการให้ทานก็เพื่อลดความเห็นแก่ตัว 2. ปิยวาจา ได้แก่ การพูดคำสุภาพ อ่อนหวาน เพื่อให้เกิดความสมานสามัคคี ปิยวาจาทำได้ง่าย

เพราะว่าจານันมีในตัวเรา เพียงเรามีสติ มีเมตตาในใจ พุทธองค์ทรงให้หลักการพูดไว้ดังนี้ (1) ต้องเป็นคำจริง (2) เป็นคำสุภาพ ไพเราะ อ่อนหวาน (3) พูดแล้วก่อให้เกิดประโยชน์ (4) พูดด้วยจิตเมตตา (5) พูดถูกกาลเทศะ 3. อັถถจริยา หมายถึง การบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือกันและกันในวงแคบ และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในวงกว้าง หลักธรรมข้อนี้มุ่งสอนให้คนพัฒนาตน 2 ด้าน คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ และทำในสิ่งที่ตนเป็นประโยชน์ 4. สมานัตตา การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย หมายถึง การวางตนได้เหมาะสม มีความหมาย 2 ประการ คือ (1) วางตนได้เหมาะสมกับฐานะที่ตนมีอยู่ในสังคม เช่น เป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นบิดามารดา เป็นครูอาจารย์ เป็นเพื่อนบ้าน เป็นต้น ตนอยู่ในฐานะอะไรก็วางตนให้เหมาะสมกับฐานะที่เป็นอยู่ และทำได้อย่างเสมอต้นเสมอปลาย (2) ปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ให้ความเสมอภาค ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น เสมอในสุขและทุกข์ คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ปัญหา และร่วมแก้ปัญหาเพื่อประโยชน์ของสังคม คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลเล รวมทั้งยังเป็นการสร้างความนิยม และไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย

ความหมายและความสำคัญของสังคหวัตถุธรรม

สังคหวัตถุธรรม เป็นหลักคุณธรรมในศาสนาพุทธ โดยเป็นภาษาบาลีแยกออกเป็น 2 ศัพท์ คือ สังคห 1 วัตถุ 1 สังคหแปลเป็นภาษาไทยว่าสงเคราะห์ ความหมายและความสำคัญของสังคหวัตถุธรรมวัตถุ ในที่นี้หมายความว่าเรื่อง รวมทั้ง 2 ศัพท์ มีความหมายว่า เรื่องความช่วยเหลือจะช่วยเหลือกันด้วยวิธีอย่างไรบ้าง ทำกันได้วางไว้เป็น 4 อย่าง จึงจะถือว่าเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นได้ (สุทธิพงษ์ ปานเพ็ชร 2550 : บทคัดย่อ)

สังคหวัตถุธรรม คือ เมื่อทุกคนต่างประพาสสังคหวัตถุทั่วถึงกันแล้ว อย่าวางแต่เฉพาะคน เฉพาะครอบครัว จะรักใคร่นับถืออยู่เป็นสุขสบายเลย ถึงคนทั้งหมู่บ้าน ทั้งเมือง ทั้งประเทศ ทั้งโลก ก็ต้องอยู่เป็นสุขสบายตลอดไปเหมือนกัน เพราะฉะนั้นท่านจึงว่าสังคหวัตถุทั้ง 4 อย่าง เป็นคุณสำหรับยึดเหนี่ยวน้ำใจผู้อื่นให้รักใคร่นับถือ ช่วยเหลือกัน อย่างพิเศษแท้ (สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) 2528 : 53)

สังคหวัตถุธรรม เป็นหลักการสงเคราะห์ หรือเป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจคน และประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) 2550 : 11)

สังคหวัตถุธรรม เป็นหลักผูกใจคน เป็นเหมือนมนต์รัก มนต์เสน่ห์หา เมตตามหานิยม (คุณ โทจันทร์ 2537 :25-28.)

เป้าหมายของหลักสังคหวัตถุธรรม

หลักสังคหวัตถุธรรม เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจคน ผูกใจคนและประสานหมู่ชนให้มีความสามัคคี เป็นหลักธรรมที่ทำให้คนเป็นที่รัก เป็นที่ขบใจของคนทั่วไปเป็นการปลูกไมตรีเต็มน้ำใจต่อกัน ทำให้ สังคมเป็นสุข (เอนก สุวรรณบัณฑิต และภาสกร อดุลพัฒนกิจ มปป. : 181 – 183) ดังคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งเป็น สัจธรรมที่ผู้ปฏิบัติตามทุกคนย่อมสามารถรู้แจ้งเห็นจริงได้ด้วยตนเองและทำให้ผู้ปฏิบัติพันทุกข์เข้าถึงความสุขและความบริสุทธิ์ภายในได้จริง ธรรมะของพระพุทธองค์เป็นความรู้อันบริสุทธิ์เป็นธรรมโอสถขนานเอก ที่สามารถเยียวยารักษาจิตใจของมวลมนุษยชาติให้หลุดพ้นจากความโลภ ความโกรธ ความหลง เพราะเมื่อใจปราศจากสิ่งเหล่านี้ ใจย่อมสะอาดบริสุทธิ์ มีอานภาพและเกิดเป็นความเมตตากรุณาปราณี มีแต่ความรักความปรารถนาดีต่อกันดังที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ใน สังคหวัตถุสูตร ว่า (อง.จตุกก. (ไทย) 21/32/51)

ทานญจ เปยยวชชญจ อตถจริยา จ ยา อิธ

สมานตตตา จ ฆมเมสุ ตตถ ตตถ ยถารหิ

“การให้ทาน การพูดจาไพเราะ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ในโลกนี้ ความเป็นผู้มีตนสม่าเสมอในธรรมทั้งหลายนั้น ตามควร” (อง.จตุกก. (ไทย) 21/32/51)

ดังนั้นเป้าหมายของหลักสังคหวัตถุธรรม ดังนี้

1. เป็นการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งการอยู่ร่วมกันในสังคมหรือในหมู่คณะ จำเป็นต้องมีสิ่งที่จะมายึดเหนี่ยวจิตใจและประสานหมู่คณะไว้ให้เกิดความสามัคคีและเพื่อให้อยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข ได้แก่ หลักสังคหวัตถุธรรม ดังต่อไปนี้

1) ทาน คือ การให้ปันสิ่งของตนแก่ผู้อื่นที่ควรให้ คือการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละ แบ่งปันเฉลี่ยให้ไม่ไขให้จนร่ำรวยหรือให้จนหมดเนื้อหมดตัว แต่เป็นการแบ่งปันให้เพื่อแสดง อธิยาศัยไมตรี ผู้ให้ไม่จำเป็นต้องร่ำรวยหรือมีฐานะดีกว่าผู้รับเสมอไป และยังรวมถึงการช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ทุนหรือทรัพย์สินสิ่งของตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจ

2) ปิยวาจา พูดอย่างรักกันคือกล่าวคาสุภาพไพเราะน่าฟังชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์มีเหตุผลเป็นหลักฐานชักจูงในทางที่ดีงามหรือคาแสดงความเห็นอกเห็นใจให้

กำลังใจรู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดีสมานสามัคคีเกิดไมตรีทำให้รักใคร่นับถือช่วยเหลือเกื้อกูลกันซึ่งแต่ละกลุ่มที่ได้จัดตั้งขึ้นมาจะมีการแบ่งหน้าที่กันและสิ่งที่ขาดเสียไม่ได้คือฝ่ายประชาสัมพันธ์ หากฝ่ายประชาสัมพันธ์พูดจาไม่ดี ถึงโครงการหรือกิจกรรมจะดีแค่ไหนก็ไม่สามารถที่จะโน้มน้าวจิตใจของสมาชิกกลุ่มได้

3) อุตถจริยา การทำประโยชน์คือช่วยเหลือด้วยแรงกายและชวนช่วยช่วยเหลือกิจการต่างๆบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ทั้งช่วยแก้ไขปัญหาและช่วยปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น ในด้านคุณธรรมจริยธรรมเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี

4) สมานัตตตา วางตนเสมอต้นเสมอปลายให้ความเสมอภาคปฏิบัติสม่ำเสมอทั้งต่อคนผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มและบุคคลทั่วไปไม่เอาเปรียบบุคคลที่ด้อยกว่า และเสมอในสุขทุกข์คือร่วมสุขร่วมทุกข์ร่วมรับรู้ร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) 2550 : 13-14.)

2. เป็นเครื่องผูกใจคน และการที่จะผูกมัดใจคนได้นั้นก็ต้องอาศัย หลักสังคหธรรมคือธรรมะที่จะช่วยผูกมัดจิตใจคน จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นมากจะเห็นได้จากในการทำกิจกรรมร่วมกันของคนในหมู่บ้านการยอมเสียสละเงินของตนเองเท่ากับเป็นการให้หรือการเสียสละเพราะในสังคหมนุษย์เราจะคิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียวยอมเป็นไปไม่ได้หรือจะให้เราทั้งหมดเราก็ออยู่ไม่ได้ฉะนั้นจะต้องรู้จักลักษณะของการให้หรือการไม่ให้หรือควรให้อย่างไรความเข้าใจในส่วนนั้นแล้วปฏิบัติตาม และยอมหันหน้าใช้สิ่งที่คิดร่วมกันเป็นทำให้เกิดการพูดคุยถึงสิ่งที่จะทำร่วมกันถือได้ว่าเป็นการใช้ปัญหาที่ดีต่อกัน ประพฤติปฏิบัติตนกับทุกคนเสมอต้นเสมอปลายเพื่อให้เป็นประโยชน์แก่เพื่อนบ้านไปจนกระทั่งถึงสังคม (พุทธทาสภิกขุ มปป.)

3. เป็นหลักสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน การให้เพื่อสงเคราะห์นี้หมายถึงการให้เพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจ ร้อยรัดใจให้รวมกันเป็นหมู่และเห็นอกเห็นใจกัน รักใคร่ นับถือสนิทสนมกันมั่นคง จะเห็นได้จากการยอมเสียสละเงินของทุกคนที่สมัครใจเข้าเป็นถือเป็นการช่วย เหลือกัน แสดงให้เห็นว่าทุกคนมีความคิดที่จะช่วยเหลือกันเอง ก่อนที่จะไปขอรับความช่วยเหลือจากบุคคลภายนอก บริหารงานด้วยการเอื้อเพื่อแผ้วแบ่งปันสิ่งของๆ ตนช่วยเหลือกันด้วยตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอนทั้งเสียสละแรงกายและเวลาเพื่อส่วนรวมและสิ่งที่มีงมงันด้วยการพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวานวาจาเป็นที่รัก วาจาพูดดีมีน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ จะก่อให้เกิดความสมานสามัคคี เกิดมิตรไมตรีและความรักใคร่ นับถือ ตลอด

ถึงสิ่งที่ทุกคนยอมรับในกฎกติกาที่ได้ตั้งขึ้นมาด้วยกัน ทำให้แสดงถึงการประพฤติปฏิบัติร่วมกันและผลประโยชน์ที่จะได้รวมร่วมกันก็คือสวัสดิการที่ทุกคนจะได้รับร่วมกัน จึงเป็นแรงจูงใจในการแก้ไขปัญหาในการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน (สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์वासโน) 2528 : 11)

4. เป็นธรรมแห่งการแบ่งปันกัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการอยู่ร่วมกันอันเป็นไปเพื่อดูแลกันซึ่งหลักธรรมแห่งการแบ่งปันได้ถือปฏิบัติร่วมกันโดยใช้ศาสนามาเป็นเครื่องกลมเกลียวจิตใจให้มีความเห็นอกเห็นใจกันแบ่งปันเงินที่มีอยู่เพื่อเข้ากลุ่มต่างๆ จึงถือเป็นการแบ่งปันทรัพย์เพื่อช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกันจึงเป็นการให้การเผื่อแผ่แก่กันซึ่งเป็นข้อสำคัญเพราะว่าทุกๆ คนย่อมต้องการความช่วยเหลือจากกันและกัน และการแบ่งปันไม่ได้มีแต่ทรัพย์สินเท่านั้นยังรวมถึงด้านจิตใจยังช่วยให้กำลังใจให้ความรู้ให้การแนะนำให้ข้อเสนอแนะต่างๆในสิ่งที่ทำร่วมกันแล้ว ผลที่จะได้ตามมาจึงเป็นมูลเหตุให้ได้รับประโยชน์ของตนเองและส่วนรวม (สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์वासโน) 2528 : 11)

5. เป็นหลักแห่งการให้เพื่ออนุเคราะห์ หมายถึง การให้เกื้อหนุนโอบอ้อมอารีด้วยเมตตา และการให้อุดหนุนเอื้อเพื่อช่วยเหลือกันด้วยความกรุณา คนที่มีทรัพย์คิดช่วยเหลือคนอื่นให้ตั้งตัวได้ ย่อมเป็นกำลังสำคัญเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและเพื่อเป็นกำลังที่สำคัญของประเทศชาติ ดังนั้น การให้เกื้อหนุน โอบอ้อมอารีกันด้วยเมตตา และการให้อุดหนุนเอื้อเพื่อช่วยเหลือกันด้วยความกรุณาจึงถือว่าให้เพื่ออนุเคราะห์ (สุจิตรา ธรรม์ 2538 : 15)

ประโยชน์ของหลักสังคหัตถุธรรม

สังคหัตถุธรรม หลักธรรมสำหรับยึดเหนี่ยวจิตใจคนในสังคม ให้มีความรักใคร่กลมเกลียวสามัคคีกัน เป็นหลักธรรมสำหรับการผูกมิตรไมตรี ระหว่างกัน สังคหัตถุธรรม เป็นเสมือนยานพาหนะที่จะนำมนุษย์ไปสู่ความสุขความเจริญ สังคมของมนุษย์ประกอบขึ้นด้วยบุคคลที่มีภูมิหลังแตกต่างกันมีทั้งคนดีและคนไม่ดี มีทั้งคนที่ร่ำรวยและยากจน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอาศัย สังคหัตถุธรรม เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวบุคคลแต่ละคนให้มีความผูกพันกันเพื่อสังคมจะได้ดำรงอยู่ในความสงบ และได้รับการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น พระพุทธองค์ทรงชี้แนะไว้ว่าถ้าสังคมใดปราศจาก สังคหัตถุธรรม แล้ว สังคมนั้นก็จะมีแต่ความยุ่งเหยิง ไร้สันติสุข ด้วยเหตุดังกล่าวพุทธศาสนิกชนจึงทำความเข้าใจเรื่องสังคหัตถุธรรม ให้ถ่องแท้ดังต่อไปนี้

ทาน คือ การให้ การเสียสละ หรือให้ปันสิ่งของ ๆ ตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้แต่ฝ่ายเดียว คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราไม่เป็นคนละโมภ ไม่เห็นแก่ตัว เราควรคำนึงอยู่เสมอว่า ทรัพย์สินสิ่งของที่เราหามาได้ไม่ใช่สิ่งจีรังยั่งยืน เมื่อเราสิ้นชีวิตไปแล้วก็ไม่สามารถจะนำติดตัวไปได้ การเสียสละ การบริจาคทานต่อกัน

ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และเหมาะกับกาลเทศะ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับการพูดเป็นอย่างยิ่ง เพราะการพูดเป็นบันไดขั้นแรกที่จะสร้างมนุษยสัมพันธ์ อันดีให้เกิดขึ้น กิจกรรมงานธุระต่าง ๆ อาจประสบกับความล้มเหลว ถ้าหากไม่ใช้ปิยวาจาในการติดต่อสื่อสารกันและนัยเดียวกัน บุคคลก็อาจประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน ถ้ารู้จักใช้ปิยวาจาตั้งคำพียงเพยที่ว่า "พูดดีเป็นศรีแก่ตัว"

อัตถจริยา คือ ประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์กับคนอื่น ด้วยการปฏิบัติตามแนวทางดังต่อไปนี้ มีความประพฤติชอบทางกาย เรียกว่า "กายสุจริต"

สมานัตตตา คือการเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติ เสมอต้นเสมอปลาย คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนที่มีจิตใจหนักแน่นไม่โลเล รวมทั้งยังเป็นการสร้างความนิยมและไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย

เราสามารถนำหลักธรรมดังกล่าวนี้มาใช้เป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตได้ ซึ่งก็จะทำให้เรานั้นสามารถยึดเหนี่ยวน้ำ หรือครองใจผู้อื่นได้ เป็นอย่างดี หลักอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวบุคคล ให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข สามารถใช้เป็นตัวแบบแผนในการดำเนินชีวิต (http://www.gotoknow.org/posts_2555)

ความสำคัญของการนำหลักสังคหวัตถุธรรมในการปฏิบัติหน้าที่

ความสำคัญของสังคหวัตถุธรรม

หลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคีที่กล่าวไว้ในพุทธศาสนาเถรวาท ในแง่ของการมีมิตรสหายหรือบริวารที่ดีจริง พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงความสำคัญของการมีมิตรสหายที่ดีไว้ในอุปัชฌาสูตตราว่า “ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี นี้เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นทีเดียว” (ส.ม. (ไทย) 19/5/2.) แต่การที่จะสร้างมิตรหรือยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลที่เป็นมิตรสหายกันแล้วไว้ได้นั้นก็เป็นสิ่งที่สำคัญมากเหมือนกัน เพราะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของมิตรหรือบริวารเรียกว่า หลักสังคหวัตถุ (อง.จตุกก. (ไทย) 21/32/42) ซึ่งมีด้วยกัน 4 ประการ คือ

1) ทาน การให้ปัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่สิ่งของของตนแก่บุคคลอื่น ด้วยเห็นว่า สิ่งของที่ตนเสียสละไปนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ผู้รับ เป็นการแสดงความมีน้ำใจ และเป็นการ ยึดเหนี่ยวจิตใจของมิตรสหายหรือบริวารไว้ได้ พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญการให้ไว้มากมา เช่น “ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก” (ธรรมรักษา 2532 : 208) “ผู้ให้ย่อมผูกมิตรไว้ได้” (ธรรมรักษา 2532 : 209) เป็นต้น ผู้ที่มีความตระหนี่นั้นไม่สามารถที่จะผูกมิตรหรือยึดเหนี่ยวจิตใจของ มิตรและบริวารไว้ได้

2) ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ การมีวาจาเป็นที่รัก เป็นที่คู่คิดตั้งใจของผู้ฟัง มี วาจาสุภาพอ่อนหวานชวนฟัง เป็นวาจาที่ไม่หยาบคายและก่อให้เกิดประโยชน์ การมีปิยวาจา นี้มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการผูกมิตรหรือรักษาน้ำใจมิตร บุคคลที่ได้รับมอบหมายให้ เป็นทูตหรือเป็นตัวแทนของประเทศในการเจรจาเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ ของประชาชนและประเทศชาติ จะต้องมีเทคนิคในการใช้คำพูดอย่างดีเยี่ยม เพราะถ้าหากใช้ คำพูดที่ไม่ดีก็จะส่งผลให้ประชาชนและประเทศชาติสูญเสียผลประโยชน์ได้

3) อุตถจริยา การประพฤติตนเป็นประโยชน์ เช่น การช่วยเหลือผู้อื่นในเวลา ที่ จำเป็นไม่เป็นคนนิ่งดูตายในเมื่อตนเองมีกำลังความสามารถที่พอจะช่วยเหลือได้ ในการผูก สัมพันธไมตรีระหว่างประเทศก็เช่นเดียวกัน จะต้องเป็นผู้ที่รู้จักให้การช่วยเหลือในเวลา ที่ สมควรช่วยเหลือ เช่นเมื่อถึงคราวที่มิตรประเทศต้องประสบกับภัยพิบัติต่างๆ ที่ประเทศ สัมพันธมิตรพอที่จะช่วยเหลือได้ก็ให้ช่วยเหลือตามกำลังความสามารถ เพื่อเป็นการผูก สัมพันธไมตรีหรือแสดงถึงความมีสัมพันธไมตรีอันดีต่อกัน

4) สมานัตตตา ความมีตนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่คบมิตรเพราะเห็นแก่ประโยชน์ ส่วนตน มิใช่ว่าเมื่อเห็นว่ามีมิตรหมดประโยชน์สำหรับตนแล้วก็เริ่มห่างเหินหรือเลิกคบไป การ คบหามิตรจะต้องคบด้วยความจริงใจและมีความเสมอต้นเสมอปลายทั้งในยามที่มิตรรุ่งเรือง และในคราวตกต่ำ

ดังนั้นความสำคัญของสังคหวัตถุธรรม เป็นการสร้างมิตรหรือยึดเหนี่ยวจิตใจของ บุคคลที่เป็นมิตรสหายกันแล้วไว้นั้นก็เป็นสิ่งที่สำคัญมากเหมือนกัน เพราะถ้าปฏิบัติตาม หลักสังคหวัตถุธรรมแล้วก็จะเป็เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของมิตรหรือบริวารได้เป็นอย่างดี ทั้ง ทาน ปิยวาจา อุตถจริยา และสมานัตตตาทั้ง 4 นี้ เมื่อปฏิบัติได้ ย่อมให้เกิดความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจในกลุ่มชนนั้นๆ ถ้าไม่มีหลักปฏิบัติเช่นนี้ ผู้นั้นย่อมเป็นที่รักของคนทั่วไป ข้อนี้ บางท่านจึงเรียกว่า มนต์มหาเสน่ห์ เพราะทำให้ตนเข้าไปนั่งในใจของผู้อื่น

หลักสังคหวัตถุธรรมในการปฏิบัติหน้าที่

สังคหวัตถุ แปลว่า วิธีสงเคราะห์ หมายถึง วิธีปฏิบัติเพื่อยืดเหนี่ยวน้ำใจคนอื่นที่ยังไม่เคยรักใคร่นับถือ หรือที่รักใคร่นับถืออยู่แล้วให้สนิทแนบยิ่งขึ้น พุดง่าย ๆ สังคหวัตถุ ก็คือ เทคนิควิธีทำให้คนรักหรือมนต์ผูกใจคนนั้นเองมีทั้งหมดสี่ประการดังนี้

1. ทาน คือการให้ได้แก่การเสียสละการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่การแบ่งปันช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดจนให้ความรู้แนะนำสั่งสอนการให้ทานให้เพื่อขจัดกิเลสลดความเห็นแก่ตัวอาจให้ทานได้ 3 วิธีคืออามิสทานคือการให้สิ่งของ, วิทยาทานหรือธรรมทานคือการให้คำแนะนำหรือความรู้และอภัยทานคือการให้อภัยแก่บุคคลอื่นการให้ทานก็เพื่อลดความเห็นแก่ตัวเพราะธรรมชาติของมนุษย์นั้นรักตนเองเสมอ หากไม่รู้จักรักการให้ทานเพื่อลดความตระหนี่ เช่น การบริจาคทานแก่สมณะชีพราหมณ์ ผู้ทรงศีล เพื่อขจัดความโลภหรือความตระหนี่ เป็นการชำระจิตใจให้สะอาด ยกกระดับจิตใจให้สูงขึ้น และการให้เพื่อสงเคราะห์หรือเพื่อยืดเหนี่ยวน้ำใจคนอื่น การทำทานโดยการให้

ในการปฏิบัติงานนั้นอาจให้ทานได้ 3 วิธี คือ

ก. อามิสทาน หมายถึงการให้สิ่งของแก่เพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา โดยเฉพาะการให้เพื่อผูกใจนี้สำคัญมากในยามที่เขาตกต่ำหรือมีความเดือดร้อน ดังภาษิตอังกฤษที่ว่า "เพื่อนแท้คือเพื่อนที่ช่วยในยามตกยาก"การให้รางวัลหรือขึ้นเงินเดือนก็จัดเข้าในอามิสทาน

ข. วิทยาทานหรือธรรมทาน หมายถึงการให้คำแนะนำหรือสอนวิธีทำงานที่ถูกต้อง รวมถึงการจัดหลักสูตรพัฒนาบุคลากรหรือส่งไปศึกษาและดูงาน

ค. อภัยทาน หมายถึงการให้อภัยเมื่อเกิดข้อผิดพลาดในการทำงานหรือล่วงเกินซึ่งกันและกัน การให้อภัยไม่ทำให้ผู้ให้ต้องสูญเสียอะไร เป็นการลงทุนราคาถูกแต่ได้ผลตอบแทนราคาสูงนั่นคือ ได้มิตรภาพกลับคืนมาและมีคนสนองงานเพิ่ม ขึ้นอีกคนหนึ่ง มีภาษิตจีนว่า "มีมิตร 500 คน นับว่ายังน้อยเกินไป มีศัตรู 1 คนนับว่ามากเกินไป" อับราฮัม ลินคอล์นกล่าวว่า "วิธีทำลายศัตรูที่ดี ที่สุดคือเปลี่ยนศัตรูให้เป็นมิตร" เราจะทำอย่างนั้นได้ ก็ต่อเมื่อเรารู้จักให้อภัย (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) 2549 : 70-75)

การนำหลักสังคหวัตถุธรรมไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ ด้านทาน จะเห็นได้ว่า ทานคือการให้ได้แก่การเสียสละการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่การแบ่งปันช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดจนให้ความรู้แนะนำสั่งสอนการให้ทานให้เพื่อขจัดกิเลสลดความเห็นแก่ตัวอาจให้ทานได้ 3 วิธี

คืออามิสทานคือการให้สิ่งของ, วิทยาทานหรือธรรมทานคือการให้คำแนะนำหรือความรู้และ
อภัยทานคือการให้อภัยแก่บุคคลอื่นการให้ทานก็เพื่อลดความเห็นแก่ตัวเพราะธรรมชาติของ
มนุษย์นั้นรักตนเองเสมอ หากไม่รู้จักรักการให้ทานเพื่อลดความตระหนี่ เช่น การบริจาคทานแก่
สมณะชีพราหมณ์ ผู้ทรงศีล เพื่อขจัดความโลภหรือความตระหนี่ เป็นการชำระจิตใจให้
สะอาด ยกกระดับจิตใจให้สูงขึ้น และการให้เพื่อสงเคราะห์หรือเพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจคนอื่น การ
ทำทานโดยการให้

2. **ปิยวาจา** ได้แก่ การพูดคำสุภาพ อ่อนหวาน เพื่อให้เกิดความสมานสามัคคี
ปิยวาจาทำได้ง่าย เพราะวาจานั้นมีในตัวเรา เพียงเรามีสติ มีเมตตาในใจก็สามารถพูดออกมา
ได้ คำพูดมีอยู่ 2 ประเภท ได้แก่

(1) คำพูดที่พูดออกไปแล้วคนฟังเกลียด เช่น คำหยาบ คำด่า คำประชด คำ
กระทบกระทั่ง คำแดกดันคำสบถเป็นต้นคำพูดเหล่านี้เรียกว่า "อัปปิยวาจา"

(2) คำพูดที่พูดออกไปแล้วทำให้คนฟังรัก เช่น คำอ่อนหวาน คำชมเชยจากใจ
จริง คำพูดที่ชวนให้เกิดความสมัครสมานไมตรี เป็นต้น

คำพูดนี้มีความสำคัญมากจะทำให้คนรักเราหรือเกลียดเราก็ได้พระสัมมาสัมพุทธ
เจ้าทรงให้หลักการพูดไว้ดังนี้ 1) ต้องเป็นคำจริง 2) เป็นคำสุภาพ ไพเราะ อ่อนหวาน 3)
พูดแล้วก่อให้เกิดประโยชน์ 4) พูดด้วยจิตเมตตา 5) พูดถูกกาลเทศะคือถูกเวลาและสถานที่
(พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) 2548 : 20 - 24)

การนำหลักสังคหัตถุธรรมไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ ด้านปิยวาจา การใช้ปิยวาจา
ต่อหน้าที่ ผู้บริหารที่ดีจะรู้จักผูกใจคนด้วยคำพูดอ่อนหวาน คำพูดหยาบกระด้างผูกใจใคร
ไม่ได้ ตามปกติคนเราจะมัดสิ่งของต้องใช้ของอ่อน เช่น เชือก หรือลวดมัด ในทำนองเดียวกัน
เราจะมัดใจคนได้ก็ด้วยถ้อยคำอ่อนหวาน การพูดต่อผู้อื่นต้องเป็นคำพูดที่พูดออกไปแล้วทำ
ให้คนฟังรัก เช่น คำอ่อนหวาน คำชมเชยจากใจจริง คำพูดที่ชวนให้เกิดความสมัครสมาน
ไมตรีทั้งสองฝ่าย การพูดคำสุภาพ อ่อนหวาน เพื่อให้เกิดความสมานสามัคคี ปิยวาจาทำได้
ง่าย เพราะวาจานั้นมีในตัวเรา เพียงเรามีสติ มีเมตตาในใจก็สามารถพูดออกมาต่อสังคม
เป็นคู่สนทนาที่ดี การแสดงตนเป็นคู่สนทนาที่ดีของเพื่อนร่วมงานนั้น อาจโดยทำตัวเป็นผู้ฟัง
ที่ดี ปลอ่ยให้อีกฝ่ายได้พูดคุยตามความต้องการของเขา ทั้งนี้โดยต้องฟังอย่างตั้งใจฟังเพื่อให้
จับใจความได้และตอบสนองตอบคำพูดของคู่สนทนา ไม่ขัดจังหวะ ไม่ขัดคอ ซึ่งหน้าจะช่วย

ให้ผู้พุดมีความสุข แต่ควรระวัง งดการพูดเสริมเมื่อมีการนินทาบุคคลที่สาม เพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นต่อไป

3. อัตถจริยา หมายถึง การบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือกันและกันในวงแคบ และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในวงกว้าง หลักธรรมข้อนี้มุ่งสอนให้คนพัฒนาตน 2 ด้าน คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ และทำในสิ่งที่ตนเป็นประโยชน์ การทำตนให้เป็นประโยชน์ หมายถึง ทำตนให้มีคุณค่าในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ อย่างคำพังเพยที่ว่า "อยู่บ้านท่านอย่างนั่งดูตาย บั้นวัวบั้นควายให้ลูกท่านเล่น" หรือ "อยู่ก็ให้เขาไว้ใจไปก็ให้เขาคิดถึง" คนที่ไม่นั่งดูตายมีอะไรพอจะช่วยเหลือคนอื่นและสังคมได้ก็เอาใจใส่ชวนช่วยช่วยเหลือตามสติกำลัง ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า "คนทำหมู่คณะให้ดังงาม" อยู่ที่ไหนก็สร้างความเจริญที่นั่น คือเราจะต้องฝึกตัวของเราเองให้เป็นคนมีประโยชน์ เพราะถ้าคนไหนเป็นคนที่มีประโยชน์ คนๆนั้นจะเป็นที่รักของคนอื่น ใครๆ ก็อยากเข้าใกล้ วิธีทำให้เราเป็นคนมีประโยชน์ ก็ทำได้ การหมั่นปรับปรุงพัฒนาความรู้ ความสามารถของเราให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปตลอดเวลา และต้องต้องทำควบคู่ไปกับการพัฒนาคุณธรรมด้วย เพราะเราจะเป็นคนเก่ง อย่างเดียวไม่พอแต่ต้องเป็นคนดี

การนำหลักสังฆัตถธรรมไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ ด้านอัตถจริยา การกระทำหรือประพฤติดั้งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น หมายเอาการประพฤติดตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น หรือสังคมส่วนรวมมีการเสียสละไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยาก อุทิศตนบริการรับใช้ ทำประโยชน์แก่ผู้อื่นหรือสังคม สงเคราะห์ผู้คนโดยการกระทำหรือประพฤติดั้งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้คนทางกาย วาจา และทางใจ ผู้มีน้ำใจช่วยเหลือกิจการงานผู้อื่นแก่ส่วนรวม ย่อมเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของผู้คนทั่วไป และเป็นอันหนึ่งอันเดียว แนะนำชี้แจงแสดงเหตุผล ชักชวนให้ทำดี ละชั่วทางใจ เช่น มีความปรารถนาดีเอาใจช่วยผู้อื่นในการทำกิจการงานเขาชนิดต้องคิดใจเขาใจเรา นอกจากช่วยเหลือการงานของผู้อื่นแล้ว ตัวเองจะต้องรู้หน้าที่ของตัวเองดีและทำให้สมบูรณ์ด้วย บำเพ็ญประโยชน์ในหน้าที่นั้น ๆ ให้ครบถ้วนบริบูรณ์ การงานจะไม่ได้ก้าวถ่วงกัน เหตุที่สังคมวุ่นวายมักมีอะไรยุ่ง ๆ อยู่เสมอนั้น สาเหตุที่สำคัญสาเหตุหนึ่งก็เพราะขาดอัตถจริยานี้เอง ไม่พยายามทำหน้าที่ของตัวเองให้สำเร็จลุล่วงไปแต่คอยเพ่งเล็งในเรื่องของผู้อื่นหรือยุ่งในเรื่องของผู้อื่นนั่นเอง

4. สมานัตตตา การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย หมายถึง การวางตนได้เหมาะสม มีความหมาย 2 ประการ คือ

(1) วางตนได้เหมาะสมกับฐานะที่ตนมีอยู่ในสังคม เช่น เป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นบิดามารดา เป็นครูอาจารย์ เป็นเพื่อนบ้าน เป็นต้น ตนอยู่ในฐานะอะไรก็วางตนให้เหมาะสมกับฐานะที่เป็นอยู่ และทำได้อย่างเสมอต้นเสมอปลาย

(2) ปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ให้ความเสมอภาค ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น เสมอในสุขและทุกข์ คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ปัญหา และร่วมแก้ปัญหามาเพื่อประโยชน์ของสังคม คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลเล รวมทั้งยังเป็นการสร้างความนิยม และไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย

การนำหลักสังคหัตถุธรรมไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ ด้านสมานัตตตา การใช้สมานัตตตาต่อหน้าที่ วางตัวเหมาะสมกับฐานะที่ควรจะเป็นและที่ตนเองเป็น เช่น เป็นอาจารย์ เป็นข้าราชการก็ต้องวางตัวให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่สมเกียรติ ศักดิ์ศรี ชื่อเสียง ไม่ใช่ว่างไปเล่นหัวกับนักศึกษาหรือคนงานภารโรงหรือเป็นเพื่อนกันก็ต้องวางตัวให้เหมาะสมกับตัวเองอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ไม่ใช่ที่เคยเป็นเพื่อนฝูงกันมาก่อน พอได้ดีหน่อยก็เบ่งใส่ทำเป็นไม่รู้จักกัน จะต้องไม่ลืมเพื่อนฝูงแม้ตัวเองจะได้ดี การวางตัวสม่ำเสมอ (วางตนพอดี) เมื่อนักบริหารไม่ทอดทิ้งผู้ร่วมงานทั้งหลาย เขาจึงจะสามารถสร้างทีมงานขึ้นมาได้ นั่นคือถือคติว่า “มีทุกข์ร่วมทุกข์ มีสุขร่วมสุข” นักบริหารต้องกล้ารับผิดชอบในผลการตัดสินใจของตนเอง ถ้าผลเสียตกมาถึงผู้ปฏิบัติตามคำสั่งของตน นักบริหารต้องออกมาปกป้องคนนั้น ไม่ใช่หนีเอาตัวรอดตามลำพัง การทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ความขยันแม้ว่าเขาอาจจะมีคุณสมบัติส่วนตัวไม่ค่อยดีเท่าไรก็ตาม ถ้าเรารู้จักใช้วิจารณ์ญาณเลือกสรรแล้ว จะเป็นประโยชน์กับตัวเรา เราก็เข้ากับเขาได้ และเขาก็เข้ากับเราได้ ความรักความเข้าใจกันก็เกิดขึ้น จะสามารถผูกใจคนอื่นได้ ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะภาวะบุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม วางตนให้เหมาะสมกับฐานะที่ตนมีอยู่ในสังคม เช่น เป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นบิดามารดา เป็นครูอาจารย์ เป็นเพื่อนบ้าน เป็นต้น ตนอยู่ในฐานะอะไรก็วางตนให้เหมาะสมกับฐานะที่เป็นอยู่ และทำอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาคปฏิบัติสม่ำเสมอกับทุกคนผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มและบุคคลทั่วไปไม่เอาเปรียบบุคคลที่ด้อยกว่า และเสมอในสุขทุกข์คือร่วมสุขร่วมทุกข์ร่วมรับรู้ร่วมแก้ปัญหามาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน ให้ความเสมอภาค ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น เสมอในสุขและทุกข์ คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน ร่วมรับรู้ปัญหา และร่วมแก้ปัญหามาเพื่อประโยชน์ของสังคม

สังคหวัตถุ 4 ประการดังกล่าวมาแล้ว อำนวยประโยชน์ที่มองเห็นได้เป็นรูปธรรมดังต่อไปนี้

- (1) ช่วยให้ผู้คลดดำรงตนอยู่ได้ในสังคมด้วยความสุข
- (2) เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจสมานไมตรีระหว่างกัน
- (3) เป็นเครื่องส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลให้มีความเคารพนับถือกันตามสมควรแก่ฐานะ
- (4) เป็นเครื่องประสานองค์ประกอบต่าง ๆ ของสังคมให้คงรูปอยู่ และดำเนินไปได้ด้วยดี

(5) ช่วยส่งเสริมศีลธรรมและป้องกันความประพฤติเสื่อมเสียในสังคม

จากที่กล่าวมาทั้งหมดในเรื่องการปฏิบัติต่อผู้อื่นในทางที่ดี สิ่งเหล่านี้จัดเป็นการสร้างสิ่งแวดล้อมหรือบรรยากาศทางจิตวิทยาที่ดีในที่ทำงาน ซึ่งจะเป็นแรงกระตุ้นการสนองตอบที่ดีจากอีกฝ่ายหนึ่ง ช่วยให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกันมากขึ้นในหน่วยงาน หลักปฏิบัติดังกล่าวนี้ เมื่อพิจารณาให้ดีจะเห็นได้ว่าตรงกับหลักสังคหวัตถุในคำสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหลักธรรม 4 ประการที่ใช้ปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน(พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) 2548 : 20 - 24)

สรุป

หลักสังคหวัตถุธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร ความหมายสังคหวัตถุธรรมเป็นหลักการสงเคราะห์ หรือเป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจคน และประสานหมู่ชนไว้ด้วยความสามัคคี ครอบคลุม จะรักใคร่นับถืออยู่เป็นสุขสบาย ทั้งหมู่บ้าน ทั้งเมือง ทั้งประเทศ ทั้งโลก อยู่เป็นสุขสบายตลอดไปเหมือนกัน เพราะฉะนั้นท่านจึงว่าสังคหวัตถุทั้ง 4 อย่าง เป็นคุณสำหรับยึดเหนี่ยวน้ำใจผู้อื่นให้รักใคร่นับถือ ช่วยเหลือกัน อย่างวิเศษแท้ โดยเป้าหมายของหลักสังคหวัตถุธรรม 1. เพื่อให้มีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งการอยู่ร่วมกันในสังคมหรือในหมู่คณะจำเป็นต้องมีสิ่งที่จะมายึดเหนี่ยวจิตใจและประสานหมู่คณะไว้ให้เกิดความสามัคคี และเพื่อให้อยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข 2. เป็นเครื่องผูกใจคน 3. เป็นหลักสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน 4. เป็นธรรมแห่งการแบ่งปันกัน 5. เป็นหลักแห่งการให้เพื่ออนุเคราะห์ และประโยชน์ของหลักสังคหวัตถุธรรม 1. ช่วยให้ผู้คลดดำรงตนอยู่ได้ในสังคมด้วยความสุข 2. เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ สมานไมตรีระหว่างกัน 3. เป็นเครื่องส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ให้

มีความเคารพนับถือกันตามสมควรแก่ฐานะ 4. เป็นเครื่องประสานองค์ประกอบต่างๆ ของสังคมให้คงรูปอยู่และดำเนินไปได้ด้วยดี 5. ช่วยส่งเสริมศีลธรรมและป้องกันความประพฤติที่เสื่อมเสียในสังคม ตลอดถึงความสำคัญของสังคหวัตถุธรรม เป็นการสร้างมิตรหรือยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลที่เป็นมิตรสหายกันแล้วไว้นั้นก็เป็นสิ่งที่สำคัญมากเหมือนกัน

เพราะถ้าปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุธรรมแล้วก็จะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของมิตรหรือบริวารได้เป็นอย่างดี ซึ่งหลักสังคหวัตถุ 4 มีดังนี้ 1. ทาน คือการให้ได้แก่การเสียสละการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่การแบ่งปันช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดจนให้ความรู้และแนะนำสั่งสอนการให้ทานให้เพื่อขจัดกิเลสลดความเห็นแก่ตัวอาจให้ทานได้ 3 วิธีคืออามิสทานคือการให้สิ่งของ, วิทยาทานหรือธรรมทานคือการให้คำแนะนำหรือความรู้และอภัยทานคือการให้อภัยแก่บุคคลอื่นการให้ทานก็เพื่อลดความเห็นแก่ตัวเพราะธรรมชาติของมนุษย์นั้นรักตนเองเสมอหากไม่รู้จักรักการให้ทานเพื่อลดความตระหนี่ เช่น การบริจาคทานแก่สมณะชีพราหมณ์ ผู้ทรงศีล เพื่อขจัดความโลภหรือความตระหนี่ เป็นการชำระจิตใจให้สะอาด ยกย่องจิตใจให้สูงขึ้นและการให้เพื่อสงเคราะห์หรือเพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจคนอื่น การทำทานโดยการให้ 2. ปิยวาจา ได้แก่ การพูดคำสุภาพ อ่อนหวาน เพื่อให้เกิดความสามัคคี ปิยวาจาทำได้ง่าย เพราะวาจานั้นมีในตัวเรา เพียงเรามีสติ มีเมตตาในใจ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้หลักการพูดไว้ดังนี้ (1) ต้องเป็นคำจริง (2) เป็นคำสุภาพ ไพเราะ อ่อนหวาน (3) พูดแล้วก่อให้เกิดประโยชน์ (4) พูดด้วยจิตเมตตา (5) พูดถูกกาลเทศะคือถูกเวลาและสถานที่ 3. อัตถจริยา หมายถึง การบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือกันและกันในวงแคบ และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในวงกว้าง หลักธรรมข้อนี้มุ่งสอนให้คนพัฒนาตน 2 ด้าน คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ และทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ คนเรานั้นจะต้องฝึกฝนตัวเองให้เป็นคนมีประโยชน์ เพราะถ้าเป็นคนที่มีประโยชน์ ก็จะเป็นที่รักของคนอื่น ใครๆ ก็อยากเข้าใกล้ วิธีทำให้เราเป็นคนมีประโยชน์ ก็ทำได้ การหมั่นปรับปรุง พัฒนาความรู้ ความสามารถของเราให้ยิ่งๆ ขึ้นไปตลอดเวลา และต้องต้องทำควบคู่ไปกับการพัฒนาคุณธรรมด้วย เพราะเราจะเป็นคนเก่ง อย่างเดียวไม่พอแต่ต้องเป็นคนดีด้วย 4. สมานัตตตา การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย หมายถึง การวางตนได้เหมาะสม มีความหมาย 2 ประการ คือ (1) วางตนได้เหมาะสมกับฐานะที่ตนมีอยู่ในสังคม เช่น เป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นบิดามารดา เป็นครูอาจารย์ เป็นเพื่อนบ้าน เป็นต้น ตนอยู่ในฐานะอะไรก็วางตนให้เหมาะสมกับฐานะที่เป็นอยู่ และทำได้ อย่างเสมอต้นเสมอปลาย (2) ปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ให้ความเสมอภาค ไม่

เอาใจเอาเปรียบผู้อื่น เสมอในสุขและทุกข์ คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ปัญหา และร่วมแก้ปัญหาเพื่อประโยชน์ของสังคม คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลเล รวมทั้งยังเป็นการสร้างความนิยม และไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- คุณ โทชน์ .(2537). *พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ .
- ธรรมรักษา.(2532). *พระไตรปิฎกฉบับสุภาสิต*. กรุงเทพมหานคร : รุ่งแสงการพิมพ์ .
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด*. วัดราชโอรสาราม. กรุงเทพมหานคร
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). *พุทธวิธีการบริหาร*. กรุงเทพมหานคร:
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต).(2550). *ธรรมนุญชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ .
- พุทธทาสภิกขุ.(2549). *บริหารธุรกิจแบบพุทธ* : กรุงเทพมหานคร มปป. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน).(2528). *สังคหวัตถุ 4*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สุจิตรา ธรรัตน์.(2538). *ศาสนาเปรียบเทียบ*. กรุงเทพมหานคร : ชัยสหธรรมิก จากัติ,
- สุทธิพงศ์ ปานเพ็ชร.(2550) “การประยุกต์หลักพุทธธรรมกับวิถีชีวิตชุมชน”. รายงานการวิจัยอิสระ. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต .
- เอนก สุวรรณบัณฑิต และภาสกร อดุลพัฒน์กิจ. *จิตวิทยาบริการ*, มปป.